

Північна частина Дністровського лиману

Імена та адреси укладачів інформаційного листа рамсарського ВБУ:

Стеценко Микола Пилипович, перший заступник начальника державної служби заповідної справи, Мінприроди України, вул. Урицького, 35, м. Київ, 01601, тел.: (044) 451 5904, E-mail: parks@parks.freenet.kiev.ua;

Костюшин Василь Анатолійович, к.б.н., координатор Чорноморської програми Ветландс Інтернешнл, вул. Комінтерну, 1, Київ, 01032, тел.: (044) 256 4862, e-mail: kv@wetl.kiev.ua.

Дата підготовки опису: 1 грудня 2003 р.

Географічні координати: 46°22' пн. ш., 30°12' сх. д.

Розташування: Північно-західне Причорномор'я. Є частиною Дністровського лиману. Знаходиться в Одеській області на кордоні з Молдовою. Найближчим рамсарським угіддям є «Межиріччя Дністра та Турунчука».

Висота над рівнем моря: мінімальна – 0,4 м, максимальна – 0,6 м.

Площа: 20000 га

Короткий опис: Угіддя включає дельту Дністра з річищами, заплавними озерами, півостровами, комплексами плаваючих рослин та північну частину Дністровського лиману. Має велику цінність як місце мешкання водно-болотних птахів (гніздування, зимівлі, перебування під час сезонних міграцій).

Рамсарські критерії: 1, 3, 4, 5.

Обґрунтування рамсарських критеріїв:

(1) Типовий причорноморський лиман в гирлі великої річки.

(3) В усі сезони є місцем мешкання представників рядів гусеподібних Anseriformes, сивкоподібних Charadriiformes, голінастих Ciconiiformes, які є індикаторними групами при визначенні екологічного стану навколишнього середовища.

(4) Має необхідні умови для гніздування різноманітних водно-болотних птахів і зупинки під час міграцій та на зимівлі представників гусеподібних Anseriformes, журавлеподібних Gruiformes, веслоногих Pelecaniformes.

(5) Протягом року тут регулярно перебуває понад 20 тис. особин водно-болотних птахів.

Фізичні особливості ВБУ: Північне узбережжя низинне, тут поширені намивні півострови з очеретяними заростями та болотною рослинністю. Заплавні луки, що затоплюються під час повеней, переважно розташовані уздовж русла Дністра. Лиман має площу водозбору 75 200 км² і об'єм 673-733 млн. м³. Його довжина – 42,5 км, найбільша ширина – 12 км, середня глибина – 1,8 м, а максимальна – 2,7 м. Площа водного дзеркала становить 360-408 км². Якість води ВБУ залежить від якості води в річках, а в них скидаються промислові та сільськогосподарські стічні води із 7 областей України, Молдови та Придністровської Молдовської Республіки. Клімат помірно континентальний з короткою теплою зимою і довгим спекотним літом. Річна кількість опадів – 300-400 мм, випаровування – 800-900 мм. В окремі зими лиман може замерзати, але не довше, ніж на місяць.

Фізичні особливості водозбірної території: Дністровський лиман є естуарієм Дністра. Його західне та східне узбережжя урвисті з озерами у зниженнях.

Гідрологічна цінність: Дністровський лиман належить до лиманів напіввідкритого типу. Його водні запаси використовуються для постачання водою сільськогосподарських угідь, забезпечення питною водою м. Одеси. Важливу роль також відіграють транспортні водні перевезення.

Тип ВБУ: К, L.

Екологічні особливості: Основним типом рослинності у верхів'ях лиману є водно-болотна рослинність. Заплавні луки, що затоплюються під час повеней, переважно розташовані уздовж русла Дністра. Значна частина угіддя густо вкрита очеретом, де гніздиться більша частина дністровських популяцій великої білої чаплі *Egretta alba*, жовтої чаплі *Ardeola ralloides* та косаря *Platalea leucorodia*.

Цінна флора: Тут зростають такі види з Червоної книги України, як альдрованда пухирчаста *Aldrovanda vesiculosa*, білоцвіт літній *Leucojum aestivum*, плавун щитолистий *Nymphoides peltata*, сальвінія плаваюча *Salvinia natans* та водяний горіх плаваючий *Trapa natans*.

Цінна фауна:

Птахи. Загальна чисельність гніздового орнітокомплексу в угідді досягає 3 тис. пар. Головними місцями гніздування водно-болотних птахів є зарості очерету, острови заплавного лісу, ділянки з плаваючою водною рослинністю та чагарниково-очеретяні зарості в північній частині лиману. На гніздуванні домінуючими видами є лиска *Fulica atra* (1300 пар), крячок білощокий *Chlidonias hybrida* (350 пар), норець великий *Podiceps cristatus* (315 пар), квак *Nycticorax nycticorax* (200 пар), чапля руда *Ardea purpurea* (130 пар), крижень *Anas platyrhynchos* (50 пар). Також слід вказати чаплю велику білу *Egretta alba* (328 пар) та лебедя-шипуну *Cygnus olor* (30 пар). Види з Червоної книги України: пелікани кучерявий *Pelecanus crispus* (4 особини) та рожевий *P. onocrotalus* (1 тис. особин), колпиця *Platalea leucorodia* (50 пар), чапля жовта *Ardeola ralloides* (100 особин), малий баклан *Phalacrocorax pygmaeus* (500 особин). Сезонні скупчення, в яких загалом налічується до 20 тис. особин, відмічаються, головним чином, на лимані, великих заплавних озерах та прилеглих агроценозах. У міграційних скупченнях найчастіше та у найбільшій кількості представлені гуска білолоба *Anser albifrons* (50 тис. особин), чернь червоноголова *Aythya ferina* (15 тис. ос.), червоноголова казарка *Rufibrenta ruficollis* (12 тис. ос.), чирянки велика *A. querquedula* (7 тис. ос.) і мала *A. strepera* (8 тис. ос.), крижень *Anas platyrhynchos* (7 тис. ос.), лиска *Fulica atra* (7 тис. особин), крячок білощокий *Chlidonias hybrida* (5 тис. ос.), баклан великий *Phalacrocorax carbo* (5 тис. ос.), гуска сіра *Anser anser* (2 тис. ос.), квак *Nycticorax nycticorax* (1 тис. ос.).

Рептилії: черепаха болотна *Emys orbicularis*, вужі звичайний *Natrix natrix* та водяний *N. tessellata*.

Амфібії: кумка червоночерева *Bombina bombina*, ропуха зелена *Bufo viridis*, квакша звичайна *Hyla arborea*, часничниця звичайна *Pelobates fuscus*, жаба озерна *Rana ridibunda*, тритон звичайний *Triturus vulgaris*.

Риби: Види з Червоної книги України – стерлядь *Acipenser ruthenus*, білуга чорноморська *Huso huso ponticus*, умбра *Umbra krameri*, чоп *Zingel zingel*.

В межах угіддя мешкає молюск турикаспія лінкта *Turricaspia lincta*, занесений до Червоної книги України.

Соціальні та культурні цінності: Є важливим для екологічної освіти, рекреації та наукових досліджень. Традиційне місце рибальства, а також важлива транспортна магістраль, що з'єднує м. Усть-Дунайськ з портами України та країн Придунайського регіону. Улюблене місце відпочинку мешканців Одеси та інших населених пунктів регіону. Економічне значення мають запаси очерету, оскільки його експортують до Німеччини та Нідерландів.

Землеволодіння: ВБУ: державна та колективна форми власності. Прилегли землі: державна, колективна та приватна форми власності на землю.

Поточне землекористування: ВБУ: Використання природних ресурсів (полювання, рибальство, рекреація, забирання води на сільськогосподарські та побутові потреби тощо) лімітується і знаходиться під контролем. Прилегли землі: поширені перелічені вище види природокористування, а також традиційне фермерство (випасання худоби, виноградарство, іригація тощо).

Чинники (минулі, сучасні або потенційні), несприятливі для угіддя, в т. ч. зміни у природокористуванні або проекти розвитку: Забруднення Дністра та його приток становить головну та найгострішу економічну та екологічну проблему басейну. Кожен рік в річку із загальним щорічним дебітом води 7-10 км³, скидають 1,0-1,5 км³ неочищених стічних вод, 10 тис. тон органічної речовини (відповідно до БСК), до 8 тис. тон зважених речовин, 6 тис. тон мінеральних солей, 5 тис. тон азоту, 1900 тон пестицидів, 1 тис. тон продуктів нафтового походження, майже 700 тон важких металів, 200 тон поверхнево-активних речовин, 150 тон різних барвників і т.д.

Вжиті природоохоронні заходи: Рамсарське угіддя (3UA007). Частина території входить до складу природоохоронних територій «Дністровські плавні» та ІВА № 7. Використання природних ресурсів в межах ВБУ лімітується та контролюється. Частина лиману є заказником для водно-болотної дичини Військового товариства мисливців та рибалок.

Запропоновані, але ще не виконані природоохоронні заходи: Розробляється проект створення національного природного парку «Нижньо-Дністровський», що має поліпшити ситуацію з охороною природних комплексів угіддя.

Проведені наукові дослідження: Екологічні дослідження проводимуться інститутами НАН України (ботаніки, зоології та біології південних морів), Одеським гідрометеорологічним інститутом, Одеським національним університетом ім. І. І. Мечнікова та Фондом захисту і відродження дикої природи ім. І. І. Пузанова «Природна спадщина» (НУО).

Сучасний стан екологічної освіти, просвіти, інформування та виховання: Природоохоронне навчання забезпечується програмою середньої школи. Поширюються інформаційні буклети, плакати та ін. Для місцевого населення публікуються відповідні матеріали та проводяться лекції експертів з природоохоронних та наукових установ. Упродовж 1987-2002 рр. Фонд захисту і відродження дикої природи ім. І. І. Пузанова «Природна спадщина» проводив щорічні екологічні експедиції за участю вчених, екологів, студентів та учнів. Під час експедицій проводилися природоохоронні заходи. У 1995 р. для місцевого населення, любителів природи та дітей створені екологічний центр «Дністровська дельта» і три екологічні маршрути.

Сучасний стан рекреації і туризму: Улюблене місце відпочинку мешканців Одеси та інших населених пунктів регіону.

Юрисдикція: За охорону угіддя відповідають землевласники, природокористувачі та місцеві органи влади. Державний контроль у галузі охорони природи здійснює Державне управління екобезпеки в Одеській області.

Орган управління ВБУ: Державне управління екології та природних ресурсів в Одеській області. Адреса: вул. Канатна, 83, Одеса, 65107, тел: (0482) 28-38-72, e-mail: steibs@te.net.ua

Джерела інформації:

- 1) Стеценко М. П., Парчук Г. В., Клестов М. Л., Осипова М. О., Мельничук Г. О., Андрієвська О. Л. Водно-болотні угіддя України: Інформаційні матеріали / Під ред. М. П. Стеценка. – Київ, 1999.
- 2) Directory of Azov-Black Sea Coastal Wetlands: Revised and updated / Ed. by Gennadiy Marushevsky. – Kyiv: Wetlands International, 2003. – 235 pp., 81 maps.